

پلیدی شیطان (قرآن)

هر موجود **سرکش** و **متمرد** از فرمان **خداوند** متعال از **جن** و **انس** که دور از **رحمت** است و کارش **وسوسه خلق** است را شیطان می‌گویند.

فهرست مندرجات

- ۱ - مایه پلیدی و ناپاکی
- ۲ - اعمال شیطان
  - ۲.۱ - شان نزول
  - ۲.۲ - عشق عرب جاهلی
    - ۲.۲.۱ - عادت زشت
    - ۲.۲.۳ - معنای رجس
    - ۲.۳.۱ - دشمن انسان
    - ۲.۳.۲ - شیطانی بودن شراب
- ۳ - پانویس
- ۴ - منبع

مایه پلیدی و ناپاکی

شیطان، مایه پلیدیها و ناپاکیهاست.

«إذ يغشيك النعلس امانة منه وينزل عليك من السماء ماء ليطهركم به ويذهب عنكم رجز الشيطان...»؛ و (یاد آورید) هنگامی را که **خواب** سبکی که مایه **آرامش** از سوی خدا بود، شما را فراگرفت؛ و آبی از **آسمان** برایتان فرستاد، تا شما را با آن **پاک** کند؛ و پلیدی شیطان را از شما دور سازد؛ و دلهایتان را محکم، و گامها را با آن استوار دارد!

[۱] انفال/سور ۸، آیه ۱۱.

[۲] مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۱۰۵.

[۳] طباطبایی، محسن، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه موسوی همدانی، ج ۹، ص ۲۴.

اعمال شیطان

اعمال شیطان، کرداری **پلید** و ناپاک است.

«یابها الذین ءامنوا انما الخمر والمیسر والانصاب والازلم رجس من عمل الشیطن فاجتنبوه لعلکم تفلحون»؛ ای کسانی که **ایمان** آورده‌اید! **شراب** و **قمار** و **بتها** و **ازلام** (نوعی بخت‌آزمایی)، **پلید** و از عمل شیطان است، از آنها دوری کنید تا **رستگار** شوید!

[۴] مائده/سور ۵، آیه ۹.

← شان نزول

در تفاسیر **شبیعه** و **اهل تسنن** شان نزولهای مختلفی درباره آیه نخست ذکر شده است، شده است، که تقریباً با یکدیگر **شبهات** دارند از جمله اینکه در **تفسیر در المنثور** از **سعد بن وقاص** چنین نقل شده که می‌گوید: این آیه درباره من نازل گردید، مردی از **انصار** غذایی تهیه کرده بود و ما را دعوت کرد، جمعی در مجلس میهمانی او شرکت کردند، و علاوه بر صرف غذا **شراب** نوشیدند و این قبل از تحریم شراب در **اسلام** بود، هنگامی که مغز آنها از شراب گرم شد شروع به ذکر افتخارات خود کردند، کم کار بالا گرفت و به اینجا رسید که یکی از آنها **استخوان** شتری را برداشت و بر بینی من کوبید و آن را شکافت، من خدمت **پیامبر** (صلی الله علیه و آله و سلم) رسیدم و این جریان را عرض کردم در این موقع **آیه** فوق نازل شد.

از ((**مسند احمد**)) و ((**سنن ابی داود**)) و **نسائی** و ((**ترمذی**)) چنین نقل شده است که **عمر دعا** می‌کرد، و می‌گفت: خدایا بین روشنی در مورد **خمر** برای ما بفرما، هنگامی که آیه **سوره بقره** (یسئلونک عن الخمر و المیسر...) نازل شد.

[۵] بقره/سور ۲، آیه ۲۱۹.

نازل شد پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آیه را برای او **قرائت** کرد ولی او باز به دعای خود ادامه می داد، و می گفت: خدایا بیان روشنتری در این زمینه بفرما، تا اینکه آیه **سوره نساء** (یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سکاری)

۱۶۱ نساء/سوره ۴، آیه ۴۳.

نازل شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آن را نیز بر او خواند، باز به دعای خود ادامه می داد!، تا اینکه **سوره مائده** (آیه مورد بحث) که صراحت فوقالعادهای در این موضوع دارد، نازل گردید، هنگامی که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) آیه را بر او خواند، گفت: انتهینا انتهینا! از نوشیدن شراب خودداری میکنیم، خودداری می کنیم!.

۱۶۲ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۶۸.

← عشق عرب جاهلی

شرابخواری و میگساری در **زمان جاهلیت** و قبل از ظهور **اسلام** فوق العاده رواج داشت و به صورت یک بلائی عمومی در آمده بود، تا آنجا که بعضی از مورخان می گویند **عشق عرب جاهلی** در سه چیز خلاصه می شد: **شعر** و شراب و **جنگ**!، و نیز از **روایت** استفاده می شود که حتی بعد از تحریم شراب مساله ممنوعیت آن برای بعضی از **مسلمانان** فوق العاده سنگین و مشکل بود، تا آنجا که می گفتند: ما حرم علینا شیء اشد من الخمر: هیچ حکمی بر ما سنگینتر از تحریم شراب نبود.

روشن است که اگر اسلام می خواست بدون رعایت اصول روانی و اجتماعی با این بلائی بزرگ عمومی به مبارزه برخیزد ممکن نبود، و لذا از روش **تحریم** تدریجی و آماده ساختن افکار و اذهان برای ریشه کن کردن میگساری که به صورت یک عادت ثانوی در رگ و **پوست** آنها نفوذ کرده بود، استفاده کرد، به این ترتیب که نخست در بعضی از سوره های مکی اشاراتی به زشتی این کار نمود، چنانکه در **آیه ۶۷ سوره نحل** می خوانیم و من ثمرات النخیل و الاغلب تتخذون منه سکرا و رزقا حسنا ((از میوه های درخت نخل و انگور، **مسکرات** و روزیهای پلکیزه فراهم می کنید)).

در اینجا سکر یعنی مسکر و شرابی را که از **انگور** و **خرما** می گرفتند، درست در مقابل رزق حسن قرار داده است، و آن را یک نوشیدنی ناپاک و آلوده شمرده است.

← علت زشت

ولی علت زشت شرابخواری از آن ریشه دارتر بود، که با این اشاره ها ریشه کن شود، بعلاوه شراب بخشی از درآمدهای اقتصادی آنها را نیز تامین می کرد لذا هنگامی که مسلمانان به **مدینه** منتقل شدند و نخستین **حکومت اسلامی** تشکیل شد، دومین دستور در زمینه منع شرابخواری به صورت قطعتری نازل گشت، تا افکار را برای تحریم نهائی آماده تر سازد، در این موقع بود که آیه **۲۱۹ سوره بقره** نازل گردید پسئلونک عن الخمر و المیسر قل فیهما اثم کبیر و منافع للناس و انهما اکبر من نفعهما- در این آیه ضمن اشاره به منافع اقتصادی مشروبات الکلی برای بعضی از جوامع همانند جامعه جاهلیت، اهمیت خطرات و زیانهای بزرگ آن را که به درجالت از منافع اقتصادی آن بیشتر است یادآور می شود. به دنبال آن در آیه **۴۳ سوره نساء** یا ایها الذین آمنوا لا تقربوا الصلوة و انتم سکاری حتی تعلموا ما تقولون به مسلمانان صریحا دستور داده شد که در حال مستی هرگز نماز نخوانند تا بدانند با خدای خود چه می گویند.

البته مفهوم این آیه آن نبود که در غیر حال **نماز**، نوشیدن شراب مجاز بود، بلکه برنامه همان برنامه تحریم تدریجی و مرحله به مرحله بود، و به عبارت دیگر این آیه نسبت به غیر حال سکوت داشت و صریحا چیزی نمی گفت.

آشنائی مسلمانان به **احکام** اسلام و آمانگی فکری آنها برای ریشه کن ساختن این مفسده بزرگ اجتماعی که در اعماق وجود آنها نفوذ کرده بود، سبب شد که دستور نهائی با صراحت کامل و بیان قاطع که حتی بهانه جویان نیز نتوانند به آن ایراد گیرند نازل گردید، که همین آیه مورد بحث بوده باشد.

۱۶۳ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۷۰.

← معنای رجس

((رجس من عمل الشیطان)) ((رجس)) (به کسر را) بنابراینچه **راعب** در **مفردات** خود گفته مانند نجس هر چیز پلیدی را گویند، و اما ((رجاست)) (به فتح را و سکون جیم) به معنای وصف پلیدی است، مانند نجاست و قنارت که عبارتند از پلیدی یعنی حالت و وصفی که طبایع از هر چیزی که دارای آن حالت و وصف است از روی نفرت دوری می کنند، و پلیدی بودن اینهایی که در آیه ذکر شده است از همین جهت است که مشتمل بر وصفی است که **فطرت** انسانی نزدیکی به آن را برای خاطر آن وصفش جایز نمی داند، چون که در آن هیچ خاصیت و اثری که در سعادتش تحیل باشد و احتمال دهد که روزی از آن خاصیت از آن پلیدی جدا شود، نمی بیند، کما اینکه چه بسا آیه شریفه ((پسئلونک عن الخمر و المیسر قل فیهما اثم کبیر و منافع للناس و انهما اکبر من نفعهما)) هم اشاره به این معنا داشته باشد، چون بطور مطلق **گناه** خمر و میسر را بر نفع آنها غلبه داده، و هیچ زمانی را **استثنا** نکرده، و شاید از همین جهت پلیدی های منکوره را به عمل **شیطان** نسبت داده، و کسی را با شیطان شریک در آنها نکرده، چه اگر در آنها جهت خیری بود لابد از ناحیه غیر شیطان بود، و آن غیر شیطان با شیطان **شریک** می شد، و در آیه بعد هم فرمود: ((انما یرید الشیطان ان یوقع بینکم العداوه...)) یعنی شیطان می خواهد بوسیله همین پلیدی ها یعنی شراب و قمار بین شما دشمنی و کدورت بوجود آورده و مانع شما از ذکر خدا و نماز شود.

← دشمن انسان

و نیز در **آیلت** زیادی شیطان را برای **انسان** دشمن معرفی نموده که هیچگاه خیر نمی خواهد، و فرموده: ((ان الشیطان للانسان عدو مبین)) و نیز فرموده: ((کتب علیه انه من تولاه فانه یضله)) و نیز فرموده: ((ان یدعون الا شیطانا مریدا لعنه الله)) پس **لعنت** خود را بر او **ثابت** و او را از هر خیریی طرد کرده است، و از طرفی هم در آیلت زیادی بیان فرموده که اعمال شیطان نظیر اعمال ما نیست بلکه تماسش با انسان و اعمال انسان از راه تسویل و **وسوسه** و اغواء است یعنی در **قلب** او الفتائی می کند و در نتیجه او را گمراه می سازد، از آن جمله در آیه زیر از قول خود شیطان می فرماید: ((قال رب ما اغویتنی لایزین لهم فی الارض و لاغوینهم اجمعین الا عبلاک منهم المخلصین قال هذا صراط علی مستقیم . ان عبادی لیس لک علیهم سلطان الا من اتبعک من الغاویین)) بندگان خدای را به اغواء و گمراه ساختن **تهدید** کرده، و خدای تعالی هم در جوابش نفوذ و **قدرت** وی را از بندگان خالص خود نفی کرده، و فرموده: نفوذ تو تنها در گمراهانی است که تو را پیروی کنند. و نیز پاره ای از کلمات او را که روز قیامت در خطاب به مردم می زند از او نقل کرده می فرماید: ((ما کن لی علیکم من سلطان الا ان دعوتکم فاستجیتم لی)) و درباره چگونگی دعوتش می فرماید: یا بنی آدم لا یفتنکم الشیطان)) تا آنجا که می فرماید: ((انه یراکم هو و قبیلته من حیث لا ترونهم)) یعنی هان ای بنی آدم زنهار که شیطان فریب تلن دهد، چه او و نفرت او شما را می بینند از جایی که شما آنان را نمی بینید، بیان فرموده است که دعوت او نظیر دعوت یک انسانی از دیگری به گفتن او و شنیدن آن دیگری نیست، بلکه بطورریست که داعی (شیطان) مدعو (انسان) را می بیند، و لیکن مدعو، داعی را نمی بیند، و آیه شریفه ((من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس . من الجنه و الناس)) در حقیقت تفصیل آن اجمالی است که ما از آن آیلت استفاده کردیم، چه صریحا می فرماید: اعمال شیطان به تصرف و القا در دلها است، از این راه است که انسان را به **ضلالت** دعوت می کند.

← شیطانی بودن شراب

پس از آنچه گفته شد این معنا به خوبی روشن گردید که: **رجس** و شیطانی بودن شراب و سایر منکورات در آیه از این جهت است که اینها کار آدمی را به ارتکاب اعمال زشتی که مخصوص به شیطانست می کشانند، و شیطان هم جز این کاری ندارد که وسوسه های خود را در دلها راه داده و دلها را گمراه کند، و از همین جهت در آیه مورد بحث آنها را رجس نامیده، چون در آیت دیگری هم گمراهی را رجس خوانده، از آن جمله فرموده است: ((و من یرد ان یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً کأنما یصعد فی السماء کذلک یجعل الله الرجس علی الذین لا یؤمنون و هذا صراط ربک مستقیماً)) آنگاه در آیه بعدی این معنا را که رجس بودن اینها ناشی از این است که عمل شیطانیت بیان نموده و می فرماید: ((انما یرید الشیطان ان یوقع بینکم العداوه و البغضاء فی الخمر و المیسر و یریدکم عن ذکر الله و عن الصلوه - شیطان از دعوت به اینگونه اعمال جز شر شما را نمی خواهد، و لذا گفتیم رجس از اعمال شیطانی است .

[۹] طباطبایی، محسن، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه موسوی همدانی، ج ۶، ص ۱۷۷.

پانویس

۱. ↑ انفال/سور ۸، آیه ۱۱.
۲. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۱۰۵.
۳. ↑ طباطبایی، محسن، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه موسوی همدانی، ج ۹، ص ۲۴.
۴. ↑ مائده/سور ۵، آیه ۹۰.
۵. ↑ بقره/سور ۲، آیه ۲۱۹.
۶. ↑ نساء/سور ۴، آیه ۴۳.
۷. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۶۸.
۸. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۵، ص ۷۰.
۹. ↑ طباطبایی، محسن، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه موسوی همدانی، ج ۶، ص ۱۷۷.

منبع

مرکز فرهنگ و معارف قرآن، فرهنگ قرآن، ج ۷، ص ۲۳۰، برگرفته از مقاله «پلیدی شیطان».

رده‌های این صفحه: [پلیدی](#) | [شیطان](#) | [موضوعات قرآنی](#)